

Assumpta Montellà

La Maternitat d'Elna

La història de 597 infants salvats
dels camps de refugiats

arallibres

Taula

Unes paraules d'Elisabeth Eidenbenz	17
Introducció	21
1. L'èxode republicà	23
2. Els camps de concentració francesos	37
3. Elisabeth Eidenbenz i la Maternitat	51
4. La clausura de la Maternitat	99
5. Els nens d'Elna	111
Epíleg	153
Relació dels 597 nascuts a la Maternitat d'Elna, 1939-1944	169
Bibliografia.....	181

Unes paraules

El dia que vaig conèixer personalment l'Assumpta feia ja mesos que manteníem correspondència per carta i, per tant, ja no partíem de zero. Se'm feia estrany que algú volgués fer destacar la meva tasca d'aquells anys, com si fos quelcom excepcional, quan en realitat només havíem fet, el meu equip i jo, el que tocava en aquell moment. En tot cas, el caràcter excepcional del fet era el moment que ens havia tocat viure: una guerra a Espanya i després una segona part encara més cruenta a la resta d'Europa.

Les primeres preguntes que em va fer em van sobtar perquè fins aquell moment no me les havia fet mai ningú, ni tan sols jo mateixa hi havia reflexionat.

Em va demanar si havia estat feliç de petita, qui era i com era la meva família. De ben segur cercava entre les meves arrels algun motiu o causa que justificuessin els meus anys de dedicació dins de l'Associació d'Ajuda als Nens en Guerra.

La segona pregunta era què havia dit als meus pares perquè entenguessin que jo, amb només vint-i-cinc anys, podia

marxar tota sola a un país en guerra com era l'Espanya de l'any 1937.

Vaig pensar que el temps havia passat molt de pressa i que els meus anys de joventut quedaven massa lluny perquè l'Assumpta entengués que jo també havia tingut il·lusions, ideals...

A principis de setembre de l'any 1936, formava part dels moviments socials suïssos que observaven amb inquietud la destrucció de la població civil espanyola víctima dels bombardeigs franquistes. Eren els primers llampecs que auguraven la tempesta feixista que s'estendria per tot Europa tres anys després.

Des d'Anglaterra, una comissió paritària del Parlament confirmava la terrible situació de les dones i els nens en un Madrid bombardejat. Hi mancaven aliments, assistència mèdica, transports de malalts...

Què s'hi podia fer? Com s'havia de procedir sense immiscir-se en els interessos partidistes del conflicte?

Rodolfo Olgiati, aleshores secretari del Servei Civil Internacional de la delegació suïssa, i posteriorment secretari general de la Creu Roja Suïssa en la seva filial d'ajuda als nens en guerra, va viatjar el gener de 1937 a l'Espanya republicana i es va reunir amb representants del govern republicà, els quàquers anglesos i diverses organitzacions d'ajuda internacional. Els delegats de Franco havien rebutjat qualsevol ajuda internacional a la zona ocupada. Per tant, Rodolfo Olgiati va donar prioritat a l'ajuda en l'evacuació de la població civil de la zona de Madrid, València i Catalunya.

Mentrestant, a Suïssa, moltes associacions s'havien reunit per preparar una acció conjunta d'ajuda a Espanya. Hi havia

l'Obra Suïssa d'Ajuda Obrera, la Central Sanitària Suïssa, el col·lectiu de metges i infermeres, l'associació Càritas, el col·lectiu de professors i professores, i d'altres associacions amb finalitats socials que plegades formarien més tard l'Ajuda Suïssa als Nens d'Espanya.

Vam organitzar una recollida massiva d'aliments, roba, sabates i diners per comprar articles d'ús diari, com ara sabó, llibres i material per escriure.

Amb tot el material vam omplir quatre camions que, juntament amb voluntaris com jo mateixa, van arribar a Espanya el 24 d'abril de 1937.

Però encara ens quedaven per viure dos anys més de guerra i destrucció.

Dissortadament per a tots els que treballàvem a favor de la pau i de la llibertat, vam haver de recular enmig de l'èxode republicà, i la Maternitat d'Elna va ser la darrera parada d'un final de trajecte per a molts.

Amb tot, tinc la satisfacció personal que aquell indret va ser una illa de pau enmig d'aquell infern. Era com una bombolla d'oxigen necessària per refer-se i continuar vivint, en un altre país potser, o en un altre ordre, si es tornava a casa, però per tirar endavant en tots els casos.

Amb l'Assumpta hem repassat tots aquells anys, sobretot els de la Maternitat.

Li he explicat que aleshores fèiem la nostra feina, dia a dia, sense pensar més enllà de les necessitats materials i humanitàries més immediates. Però amb la perspectiva que em dona el temps transcorregut, penso en els cinc-cents noranta-set nens que van néixer a la Maternitat, que van sobreviure, que han crescut i s'han fet persones, i que han creat les seves pròpies

famílies. I és ara, després de seixanta-cinc anys, que veig la importància d'aquella tasca.

El llibre de l'Assumpta servirà perquè tota la feina feta a la Maternitat d'Elna es pugui consultar, investigar, estudiar..., en definitiva, per conèixer una etapa històrica i social de la gent del seu país.

En el meu cas, reviure aquells anys ha servit per adonar-me que la Maternitat va ser la feina més important de la meua vida.

I el fet que sigui el motiu d'aquest llibre és per a mi tot un honor i un privilegi que agraeixo de tot cor.

Moltes gràcies.

ELISABETH EIDENBENZ

juny de 2005

Introducció

Aquest llibre recull la història de cinc-cents noranta-set persones anònimes nascudes a la Maternitat d'Elna, a la comarca del Rosselló, a la Catalunya Nord, en el període comprès entre el desembre de 1939 i l'abril de 1944.

La majoria d'elles són filles de mares exiliades i refugiades als camps d'Argelers, Sant Cebrià, el Barcarès i Ribesaltes.

El caràcter excepcional d'aquesta maternitat és que gràcies a la seva directora, l'Elisabeth Eidenbenz, i el seu equip es van poder salvar aquests nounats d'una mort segura.

En els camps de refugiats l'índex de mortalitat dels infants era del 95 % i aquests nens de la Maternitat van néixer lluny de la misèria dels camps, en «una illa de pau en un oceà de destrucció», com diu la mateixa Elisabeth Eidenbenz.

Les dones embarassades eren recollides dels camps de refugiats per les infermeres de la Maternitat i s'hi estaven una mitjana de vuit setmanes, ben ateses i amb suport psicològic i moral, i mentrestant aprenien a tenir cura dels nadons, a banyar-los i alimentar-los, tot sota la tutela de la directora, l'Elisabeth Eidenbenz, l'ànima d'aquesta història, que amb el

seu coratge va transformar un petit palau rural abandonat en una maternitat que va funcionar a ple rendiment en un context bèl·lic que va portar noves vides al món, malgrat que enllà de les seves parets el món semblava entestat a seguir pels camins de la guerra i la mort.

Les històries d'aquests nadons, que ara tenen entre seixanta i seixanta-cinc anys, no són grans gestes ni fets heroics, sinó petites narracions molt quotidianes, fetes en primera persona, que intenten copsar el pols d'un temps i d'un país que ha perdut una guerra, amb els seus horrors, els seus patiments i les seves misèries.

Alguns han mort, però la majoria continuen vius. Són els nens de l'exili, fills de l'èxode més gran de tota la història de Catalunya, una generació perduda atrapada sense remei en un món d'adults abocats a viure en la por, la sospita i l'odi, amb l'estigma de l'expatriació forçosa.

Per tot plegat, us proposo, per l'actualitat del tema i pel seu missatge implícit, reviu la història d'aquests nens i nenes nascuts a la Maternitat d'Elna. El seu patiment ha de ser un toc d'atenció i un motiu de reflexió per a les generacions presents i futures, a més d'un reconeixement històric a tots els homes i dones que van viure d'infants el drama d'un exili. Cadascun d'ells, els cinc-cents noranta-set, són un motiu per fer aquest llibre.